

Sara Gordan

Noč

Sa švedskoga preveo

Edin Badić

 NEOLIT

Sara Gordan: Noć

Biblioteka Stilit

Urednik Marko Gregur

Naslov izvornika *Natten*

© 2022 Sara Gordan

First published by Albert Bonniers Förlag, Sweden

Published by arrangement with Nordin Agency AB, Sweden

© za hrvatsko izdanje Neolit, 2025.

© za prijevod Edin Badić i Neolit, 2025.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez pisanog dopuštenja nakladnika.

Otisnuto u ožujku 2025.

ISBN: 978-953-8563-01-0

KULTURÅDET

The cost of this translation was supported by a subsidy from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republike
Hrvatske
Ministry
of Culture
and Media

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Knjiga je objavljena
uz potporu Grada Koprivnice

*Kad govorimo o smrtnosti, zapravo govorimo
o svojoj djeci.*

Joan Didion

BESKRAJNA NOĆ

Najgluše je doba noći, četiri su sata i samo još mogu odu-
stati. Nazvala sam te već stotinu puta, zvala sam i sve
tvoje prijateljice, slala ljutite, prijeteće i molećive poru-
ke, ali i one prepune ljubavi. Čula sam se sa socijalnim
radnicima na terenu, zvala centre za mlade, policiju i
razne hitne službe, razdijelila sam tvoje fotografije oso-
blju na svim postajama podzemne željeznice. Vidjeli su
te, navodno, u Högdalenu, sada ti je četrnaest. Muž te
tražio na biciklu, a ja sam izišla s kolicima. *Zašto smo tako
kasno vani?* pitala me tvoja trogodišnja sestra, a ja sam
joj rekla: *Nestala je tvoja velika seka.* Tvog brata iskreno
nije briga što ti izvodiš, ali naposljetku sam mu morala
ostaviti malenu na čuvanje da te još jednom otiđem tra-
žiti. Najgluše je doba noći, četiri su sata i moram spava-
ti, poduzela sam sve u svojoj moći. U prizemlju imamo
veliku prostoriju čiji nam jedan kut služi kao kuhinja, a
drugi kao dnevni boravak. U boravku imamo tvrdi drve-
ni kauč koji je muž naslijedio od neke tamo tetke Britte,

a iza kauča veliki prozor i balkonska vrata koja vode u vrt. Noću sjedim na tom tvrdom kauču uz sjaj samo jedne lampe dok u kuhinju dopire svjetlost ulične rasvjete; inače je mračno. Držim mobitel i opet biram iste brojeve, zovem policiju, socijalne radnike na terenu, tvoje prijateljice i njihove roditelje, prozori puštaju noći da me obavije tamom. Smrzavam se. Popila sam čaj; malena se probudila, pa sam joj dala mlijeka, a onda je opet usnula. Muž se vratio iz potrage i spava; brat koji je gotovo tvojih godina također spava, mačke ulaze i izlaze. Ništa više ne mogu učiniti i preostaje mi samo noć. Živa si, ili mrtva, ne znam dok te ne nađu ili dok se sama ne otkriješ, s tom mišlju moram leći i ništa nije u mojim rukama.

Opet pišem ovaj tekst. Opet sanjam ovaj san. Nije to san, već sjećanje, jedno u nizu i, ma koliko se trudila, ne shvaćam kako smo se zatekli ovdje. Bila si djetešce u mom naručju, najljepše, ljubav mog života. Bila sam već jednom trudna prije tebe. U Francuskoj, prije dobrih petnaest godina; dijete mi je umrlo u trbuhu. Izvukli su ga iz mene i izgubila sam svijest od gubitka krvi. Francuski liječnici nosili su plastične rukavice u koje su mogli zagurati dva prsta, povremeno bi navraćali i gurali mi ih među noge. *Madame, mora van.* Grudi su mi se nakon mrtvorođenja napunile mlijekom. Bila sam mlada, ali nisam se tako osjećala, osjećala sam se umorno. Sve je postalo ništa. Godinu poslije stigla si ti, drugačije i nije moglo.

Večer je, ili možda predvečerje, bliži se zima i spušta noć, vani sam, hodam. Prijateljica me zove, ili sam ja nazvala nju. *Što radiš?* upita me. Odgovorim da sam vani, da mi je starija kći nestala. Svuda sam te tražila, u svim dvorištima, navirivala se kroz sve prozore, ondje se negdje kriješ. Spavaš, ili si budna, živa si, ili mrtva, dijabetes te može baciti u sva moguća i nemoguća stanja. Možda si negdje posve drugdje, nemam pojma, znam samo da te moram tražiti, buljim u svaki prozor kao da ćeš mi se na njemu ukazati, napokon, tako da mi srce opet bude na mjestu. Jučer sam na koncu zaspala jer više ništa nisam mogla učiniti, ne mogu ti ni opisati kako sam se samo prepustila snu. *Broj koji ste nazvali trenutačno nije dostupan.* Sad sam budna i moram te tražiti, ali nemam ni jedan trag. Ponekad, kad se od postaje podzemne željeznice vraćam kući, osjećam dim hašiša koji se širi s groblja uz pločnik, neko društvanje u majicama s kapuljačom i trenirkama sjedi između grobova i puši, potihom im čujem mirne glasove. Možda si ondje, iza nadgrobnog kamena, sjediš i pušiš ili negdje ležiš, mrtva. Prijateljica me na mobitel upita: *Gdje si?*, a ja odgovorim: *Na groblju.* Lijepo je i pomalo zaboravljeno, manje od Skogskyrkogårdena s druge strane Sockenvägena; brižljivo zavirujem iza svakog spomenika i uređene živice. Meni to zvuči sasvim logično, ali po prijateljčinu glasu shvaćam da se ponašam kao luđakinja ili to spoznajem tek mnogo, mnogo kasnije, nakon nekoliko godina: da sam se onda ponašala kao luđakinja. Mrtve ne možeš naći na groblju, oni se znaju bolje sakriti.

Katkad čujem druge roditelje kako govore o djeci. Djeca se rode, nose pelene, sišu mlijeko i s njima zna biti lako ili teško, cijepe se i jedu vegetarijansku hranu ili je ne jedu, katkad povraćaju, svašta nauče i roditelji ih obožavaju te se za njih brinu u svakom trenutku. Djeca ispunjavaju razne snove i potrebe: roditelji ih odijevaju u društveno/politički prihvatljivu odjeću ili u boje nogometne reprezentacije te postavljaju njihove slike na Instagram, ljeti odlaze na selo, bave se sportom ili hodaju u prosvjednim povorkama, SMRT KAPITALIZMU, prosvjetljava ih sunce. Djeca nose budućnost, život, i ona su svoja, ali roditelji ih žele zadržati za sebe: blatne hlače, čuperke kose, ispale zubiće te miris zemlje i soli s njihove kože. Bezbroj rođendanskih čestitki na Facebooku, „Zaustavi vrijeme!“

Ne zaustavljaj ga, pobogu. Učinit ću što god treba, samo da ova noć završi. Ili dan, razlike nema, meni će noć trajati dok te ne pronađem. Ugledam natpis: GROBNICA OBITELJI CARLSSON. SPOMENIK PODIGLA NJEGOVA VOLJENA SUPRUGA. Nigdje ti ne pišu ni ime ni datum rođenja ili smrti. Po prijateljičinu glasu shvaćam da ništa što izgovorim ili učinim *nema smisla*, ona može razumjeti moju zabrinutost, ali ne i logiku da svoj pronađe svoga i da se smrt skriva kod smrti. Želim da si živa, ali ovo podsjeća na priču o čovjeku koji izgubi ključeve pa ih traži ispod ulične svjetiljke jer drugdje ništa ne vidi. Razumijem da je vjerojatnije da si se sakrila u nečiju kuću, u Stockholmu ili okolici, ali previše ih je, ne mogu u njih

ući. Šljunčane puteljke oko nadgrobnih spomenika zakrilo je lišće. Žuto, crvenkasto, smeđe, divno i šuštavo ili struljeno, koje se takoreći pretvorilo u zemlju. Nosim crni kaput od sintetike koji mi seže do koljena, rukavice su mi u jednoj ruci kako bih drugom mogla držati mobilni. Džepovi su mi puni groždanog šećera, za slučaj da stignem na vrijeme, razina šećera u tvojoj krvi kritično je niska, ali još nije na nuli. Kažem prijateljici: *Moram sada poklopiti, smrznut će mi se prsti*. Ona mi uzvratila – ma, ni ne sjećam se što je rekla. Vjerojatno da se čuvam, ili sretno, ili šaljem ti zagrljaj.

Pamtim knjigu Deborah Spungen *Nije kao druge kćeri*, o kćeri Nancy koja je dala petama vjetra, pobjegla, drogirala se, spetljala sa Sidom Viciousom koji ju je jedne noći 1978. godine navodno ubio u Hotelu Chelsea. Obuzme me kobni osjećaj da ne mogu doprijeti do svoje djevojčice, na nju ne može utjecati ništa što kažem ili učinim, već je nagazila na gas i krenula prema provaliji. Nancy Spungen dijagnosticirali su shizofreniju, ali ti je nemaš, ne vidim je u tebi, vidim pokret, tempo, želiš do samog ruba i žuri ti se. Ganjam te, ali ti si mlađa, brža. Obje to znamo: nemam šanse. Otac mi je jednom pripovijedao o svome mlađem bratu. Dobio je upalu moždane ovojnice i nikad više nije bio onaj stari; danju je markirao, noću obijao brave. Imao je petnaest godina kad je, vozeći se u ukradenom automobilu, doživio frontalni sudar na Skebokvarnsvägen. Tada je taj nezaustavljivi zamah za-

ustavljen. Kako li je djed samo jaukao kad se vratio kući nakon identifikacije... Otac mi je tu priču ispričao samo jedanput. Otrpao me kući poslije večere, plakao je gotovo cijelim putem od Värmlandsvägena do Kilsgatana. Nesreća se dogodila koju godinu prije mog rođenja, ali nitko je nikad nije spomenuo. Navrh police iza djedova naslonjača stajao je portret snimljen šezdesetih, školska fotografija dugokosog tinejdžera. Imali smo slične jagodice. Djedova supruga govori mi pak o svom najstarijem sinu, kako ga je lovila, tražila i ludjela od brige. Što je izvodio, je li se drogirao, bio sitni kradljivac, nasilnik ili obična vucibatina, ne znam, ali najgora je neizvjesnost, tvrdi ona, a ja joj kažem da znam. Kad god se vidimo, ona mi spomene da je tada znala pomisliti kako bi bilo bolje da je umro. Možda te zato tražim na groblju, to mi zvuči smisljeno, možda mi je zato sve vrijeme pred očima slika tebe u lijesu. Blijeda si i glava ti je zabačena, ležiš nepomično, s tom se slikom sve vrijeme borim, nju po svaku cijenu moram spriječiti. Pušiš, naravno. Piješ, tko zna. Ne prekidaj me sad, razmišljam o lijesu.

Zavirila sam iza svih grobova, zaista očekujući da ću te zateći iza kojeg, da ću stići na vrijeme, a da ćeš ti spavati ili biti u nesvijesti, ali i dalje živa. Groždani šećer, drhtanje. Na groblju sam, međutim, zatekla travu i živicu, šljunčane prilaze prekrivene jesenjim lišćem, male stalke za kante i lopate, pokojeg umirovljenika. U grobovima su ležali samo mrtvaci, pokojnici, a za njih više

nitko ne treba strahovati. Nisam vidjela ni napušenu mlađariju, rado bih ih priupitala jesu li te možda vidjeli, pokazala im tvoju sliku. Blatno je i uskoro će se spustiti mrak, isti kao prije, nastupa beskrajna noć. Vraćam se kući i počinjem iznova. Policija, radnici na terenu. Još to ne znam, ali ključne su tvoje prijateljice, na Snapchatu mogu doprijeti do mnoštva mladih, dovoljno je da objave par storiya u stilu „Jeste li vidjeli ovu djevojku?“ i uskoro će te tražiti svi tinejdžeri u Stockholmu i okolici. Nebo je tamno. Odrađujem uobičajene poslice, malena se igra kockama, muž kuha, tvoja je starija polusestra otišla prijateljici. Muž i ja raspredamo o tome da moramo nastaviti potragu, trudim se ne prenositi nervozu na tvog brata. On ima dvanaest godina i šutke sjedi za računalom, ljutit, bijesan. U kući nije hladno, ali ja se i dalje smrzavam ma što na sebe navukla. Mačke se prešetavaju. Dok tvoja sestra spava, sjednem na kauč tetke Britte, u isti kut kao i prije. Obavila nas je noć, uzimam mobitel. Zovem te, stalno iznova. Ne javljaš se. Šaljem poruke. SMS-ove tvojim prijateljicama, njihovim roditeljima, zivkam socijalnu službu, centre za mlade. Sve se ponavlja. Noć se ponavlja ili je to jedna te ista beskrajna noć. Najgluše je doba noći, tminu razbija tek svjetlina tvog blijedog lica u lijesu, moram tu sliku držati podalje od sebe, daleko od stvarnosti; dokle god te ne pronađem, postoji šansa; ipak te moram pronaći. Duga noć putuje ususret danu.

U mom svijetu postoje opće i razborite istine. Na primjer: noću valja spavati, a ujutro ustati (ili: noću valja spavati kako bismo ujutro mogli ustati). Ili: valja voditi računa o dijabetesu da možeš dugo poživjeti na ovoj zemlji što ti ju je Gospodin podario (ili: vodit ću ja računa o tome, ništa me ne košta, rado ću ti brojiti ubode/injekcije/ugljikohidrate/ustajati noću/zanovijetati ili zvati hitnu tako da ne oslijepiš, da ne doživiš prerano infarkt i ne završiš u invalidskim kolicima, da ti ne amputiraju stopala, da uopće odrasteš, uđeš u tu apstraktnu, budalastu fazu života koja je tako daleka od smjera kojim si pošla i, kao što se može primijetiti, tvog poimanja svijeta). Ili: valja ići u školu (točnije, na nastavu, ta nije dovoljno visjeti po hodnicima), sve to već znaš, da imaš budućnost, dobiješ posao, ostvariš neku svakodnevicu, da te društvo ne odbaci. Tebi je to sve hrpa sranja. Koga briga. Ti i tvoje prijateljice razmišljate *drugačije*, i u tom *drugačijem* nema ničeg što je *isto*, ničeg što je zajedničko ni konvencionalno ili što ja već priželjkujem. Vi se u toj odbaćenosti osjećate prihvaćeno, a mi smo ostali debili, budale, kažeš mi: POPUŠI MI GA, STARA, i smiješ se, ili si se smijala, sad te nema. Potpuno si izgubila kompas. Zacijelo jer čitav život nadzirem svaki tvoj korak. Ti to znaš, a znam i ja. Slažemo se. Sve sam trebala drugačije, rekla si mi to, a bogme i pokazala, obje znamo da ćeš uspjeti, pitanje je samo u čemu. Gdje si, kćeri moja?

Sestrica ti je zaspala, njezin je svijet još tako jednostavan, penjem se na kat do tvog brata i pitam ga kako je. Njegov je radni stol u najdaljem kutu sobe, okrenut mi je leđima i na glavi ima slušalice, ali znam da me čuje. Visoko je podigao ramena, govori mi da ne želi razgovarati. Ja mu kažem da ne mora. Ulična rasvjeta obasjava sobu poput jarke umjetne mjesečine. Silazim do dnevnog boravka, veliki i mračni prozori bdiju nad drvenim kaučem, nitko me nije zvao. Šaljem ti SMS, teoretski i ne očekujem odgovor, iako silno čeznem da mi se javiš. Muž me upita: *Želiš li čaja?* Ja mu kažem da ne želim. Ili da želim. Ili da ne znam, ne mogu razmišljati.

Kad sam bila mala, duboko sam u sebi mislila da sve znam. To nije bilo točno ni tada, a nije ni sada, pa ipak sjedim ovdje vjerujući da ću te naći i natjerati da se okreneš, stani, kud juriš, stani, odbjegli konjiću moj; sjedim ovdje i nadam se da ću OPET PREUZETI KONTROLU, iako već djelomice znam da to nije moguće, a djelomice da te ta kontrola tjera od mene. Ali tako je tanka granica između onoga što znamo i onoga u što vjerujemo ili čemu se nadamo. Takoreći nikakva. Zvučim službeno dok obavljam sve pozive, zovem još jedanput, zatim bez ikakva razloga vičem na muža, tvoju polusestru i tvog brata. Svu ljubav pružam malenoj, toliko mogu; kad ona zaspi, sjednem sa starom sivom tigrastom mačkom koju sam dobila davno u Parizu, davno prije nego što smo se preselili u ovu kuću i prije nego što si počela bježati, kamo god, glavno

da bježiš. U vrtu nam rastu četiri sorte jabuke, po jedno stablo šljive i kruške te veliki grmovi maline, a ljeti sve vrvi šumskim jagodama. Kao u knjizi Astrid Lindgren, pa i sada, ujesen, žuto lišće blista u vlažnoj travi. Sve je spremno za građansku srednju klasu s televizije, ali ti trčiš kao da ti gori pod nogama, kao da se na tebe obrušavaju zidovi, kao da je sve trulo. Trčiš kao da je kuća kavez ili klopka, kao da sam te pokušala namamiti, a možda baš to i želim. „Tijesan put“, običan život, jednostavno *život* – nazovi to kako hoćeš. Ono što se ne sastoji od jurnjave ravno u provaliju.

Muž kuha čaj, mačka mi leži u krilu, prebacila sam deku preko nogu da me ne ogrebe dok se penje. Već godinama sjedimo ovako, katkad dobije komadić sira sa sendviča, katkad samo spava dok ja gledam seriju na *iPadu*, a muž čačka po mobitelu. Trenutak je to tihe regresije: topla životinja, plava svjetlost ekrana, puls se smiruje. Katkad gutam serije o katastrofama, rado gledam i bolničke serije, nalazim mir u tuđem kaosu, jer nisu se moja djeca razboljela, ništa ne trebam poduzeti. Sada ne znam što da upalim, mora biti nešto posve blesavo, s ekrana ne smije vrebati opasnost, neka odvjetnička serija, najgore što se u njoj može dogoditi jest da netko iz unutaršnjeg džepa izvuče uredno presavijeni papir. Mačka spava, ja pijem čaj, sve sam pozive obavila, *same procedure as every night* odnosno ovo čekanje nema ime. Mobitel šuti i ništa nije u mojim rukama, noć je samo prešla u još jednu noć

Noć

i vratila se, kruži, motrim balkonska vrata kroz koja obično ulaziš, ali nema te, vidim samo mrak. Pitam se kako smo se našli ovdje?

Sadržaj

- 7** BESKRAJNA NOĆ
- 18** POČECI
- 37** MRAK U PODNE
- 57** BJÖRKHAGEN
- 71** DISERTACIJA O PONAVLJANJU
- 94** PUTOVANJE U AFRIKU
- 115** POPUŠI MI GA
-
- 127** //
- 129** O PRAZNINI
- 141** *NORWEGIAN WOOD*
- 156** KĆERI MOJA
-
- 164** Bilješka o autorici
- 165** Bilješka o prevoditelju

nakladnik

Neolit
Katarine Zrinski 19
48 000 Koprivnica
www.neolit.hr
info@neolit.hr

za nakladnika

Marko Gregur

lektura i korektura

Franjo Nagulov

dizajn i prijelom

Jasna Goreta

tisak

Booksfactory, Szczecin, Poljska

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001259241.